

Emre Aracı

Viyana'da Beethoven'la bir gün

Doğumunun 250. yılında Viyana'ya gidip Beethoven'ın izini sürme imkânından mahrum kaldığımız günlerde Emre Aracı, bu müzik başkentine yapmış olduğu eski seyahatlerini hatırlayarak bestecinin şehirdeki yaşamından kesitler sunuyor.

Konserlerin durduğu, müzelerin kapılarının kapandığı, kültürel amaçlı seyahatlere çıkılmadığı, uçakların havalanmadığı, yeni şehirlerin keşfedilmediği bir yıl olacak deselerdi 2020 için doğrusu hiç inanmazdım, ama bu garip yıl hiç yaşanmadan geçti gitti bile. Fakat dünyanın girdiği bu çağ dönümünde, uzun bir süredir ruhları zaten inzivaya çekilmiş olan kimi insanlar için bu beklenmedik süreç, bir tür veri bankası gibi belleklerinin bir köşesinde saklı kalmış olan geçmiş güzel günlerin hatıralarının yeniden canlandığı ve şuurlarında özel diya gösterilerine dönüştüğü, dolayısıyla fiziksel olmasa da, düşsel pek çok yeni ve farklı seyahatlere ilham verdiği, dahası kelimelere bürünerek o anıların kitap ve makalelerde tekrardan hayat bulduğu bir dönemi de beraberinde getirdi. Dolayısıyla Beethoven'ın doğumunun 250. yılında Viyana'ya gidip o büyük bestecinin izini onun şehrinin sokaklarında sürmek imk*â*nından mahrum olduysak da o müzik başkentine yapmış olduğumuz eski seyahatlerimizi hatırlayarak, kitaplarımızla baş başa yine de bir nebze teselli buluyoruz.

"1815 yılında, bir yaz sabahı, gün doğumunda kısa, sağlam yapılı bir adam oturma odasına girdi ve hemen beste yapmak üzere çalışmaya koyuldu [...] Odasının dağınık, rahatsız edici durumu Ludwig van Beethoven'ı hiç de rahatsız etmedi. Kitaplar ve nota defterleri her yere dağılmıştı; bir tarafta önceki akşamdan kalma yiyecek kalıntıları, diğer tarafta boş bir şarap şişesi, piyanoda,

May Byron'ın ***A Day with Beethoven*** **kitabının kapağı**

bazı ölümsüz eserlerin aceleci taslağı, yerde düzeltilmemiş taslaklar, iş mektupları, orkestra notaları ve yazmalar kaotik bir yığın hâlinde duruyordu. Ama zaman zaman dışarıdaki güneşli manzaraya bakmaktan zevk alıyordu; Belvedere Bahçesi'ne, Tuna Nehri'ne ve uzak Karpatlar'a doğru. Bu manzara uğruna Viyana'nın Sailerstätte'ındaki bu daireyi tutmuştu. Çünkü bu hassas, mutsuz adama hâlâ eşsiz ve bulutsuz bir zevk verebilecek bir şey varsa, o da değişik tonlardaki ışıkları

Eski bir kartpostalda Pasqualatihaus, (Emre Aracı koleksiyonu)

ve sevecenliğiyle doğaydı. Onu seven kalbe asla ihanet etmeyen doğa, acı çeken ruhunun iyileşmesi için ona hâlâ yardım ve teselli kollarını açıyordu"; İngiliz yazar ve şair Mary Clarissa "May" Byron (1861-1936) *A Day with Ludwig van Beethoven* (*Beethoven'la Bir Gün*) kitabına bu cümlelerle başlar. 1912'de yayımlanan bu kitap esasında May Byron'ın, Chopin'den Çaykovski'ye, Schubert'ten Wagner'e kadar pek çok besteci ve aynı zamanda şair ve yazarın hayatlarından bir güne odaklanarak onları bilhassa genç okurlara tanıttığı, içleri sanatsal tablolarla bezeli, kısa ve renkli kitap dizisine dahildir.

Geçmişte İstanbul sahaflarının pazar tezgâhlarında da zaman zaman rast geldiğim bu eski kitaplar çoktan demode olmuş ve bir hayli romantik bir dille kaleme alınmış gibi ilk bakışta göze çarpsa da asırlık yaşlarıyla yine de okuru o büyük insanların hayatlarına, bir gün için dahi olsa bile, konuk etmeyi başarır. J.M. Barrie'nin *Peter Pan* kitaplarını da genç okurlar için sadeleştiren May Byron esasında kaleme aldığı 100'ü aşkın kitaplarıyla konusunun uzmanıdır. Hatta söylenene göre James Joyce'u *Ulysses*'i yazmaya iten Byron'ın Maurice Clare takma adıyla yazdığı *A Day with Shakespeare* kitabı olmuştur. Dolayısıyla onun bu kitaplar dizisi arasında *Beethoven* kitabının sayfalarını her çevirişte ben de o canlı tasvirlerde bestecinin izinde Viyana'nın sokaklarını dolaştığım geçmiş günlerime geri giderim. Beethoven Sailerstätte (No: 1055/56) adresinde bulunan dar ve yüksek binanın üçüncü katındaki dairesinde 1815'ten 24 Nisan 1817'ye kadar yaşamıştı. Haftada birkaç gün buraya armoni dersleri almaya gelen Beethoven'ın öğrencisi Carl Friedrich Hirsch'in tasvirleri belli ki Byron'ın çizdiği tabloya ilham kaynağı olmuştu. O devre sağırlığı bir hayli ilerlemiş olan Beethoven bu dairede Op.101 piyano sonatını bestelemişti.

Beethoven'ın Viyana'da yaşadığı 35 yıl boyunca 67 defa adres değiştirdiği söyleniyor. Dolayısıyla besteci adreslerini gezmeyi sevenler için Beethoven bilhassa efor gerektiriyor, ama Viyana'da müze olan yegâne Beethoven dai-

Pasqualatihaus ve Liebenberg Anıtı
(Emre Aracı koleksiyonu)

resi benim de dört kat basamaklarını tırmandığım Mölker Bastei, No:8'deki Pasqualatihaus. 1797'de İmparatoriçe Maria Theresa'nın doktoru Joseph Benedikt, Baron Pasqualati von Osterberg için inşa edilen bina Beethoven'ın uzun seneler oturduğu en önemli adreslerin başında geliyor. Beethoven bu binada 1804-1808 ve 1810-1814 yılları arasında olmak üzere iki dönem ara ara yaşamış ve 4., 5., 7. ve 8. Senfonileri burada bestelemiş. *Arşidük* adlı üçlüsü ve *Fidelio* operası da Pasqualatihaus'ta bestelediği eserleri arasında. Viyana'nın sur duvarlarının üstünde, o devir kırsal alanın hemen bitişiğindeki bu bina tabiat yürüyüşlerini seven Beethoven için bilhassa tercih sebebi olmuş ve hatta piyanosu başından bu geniş kırsalı ve ormanı rahat görebilmek için dairenin Doğu cephesine, izinsiz de olsa, büyük bir pencere açtırmıştı. Beethoven bu daireyi zaman zaman terk etse de hep geri döndü. Hatta en sonunda Baron Pasqualati müstakbel kiracıları uyarmak için *"Daire kiralık değil, Beethoven yakında geri dönecek"* notunu yazdı. Ne de olsa binanın köşesinde taşa nakşolunmuş aile arması göze çarpan Baron Pasqualati, bestecinin en sadık hamileri arasında yer alıyordu.

1797'den kalma o taş basamakları tırmanırken kulağa gelen yankıda insan ister istemez o duvarlarda bir zaman Beethoven'ın adımlarının da yankılanmış olduğunu düşünüyor. O aheste tırmanış bana bir zamanlar Edinburgh'da 53 Frederick Street'te yine dördüncü katta olan ve aynı tarihte inşa edilmiş benzer bir apartman dairesinde geçen öğrencilik yıllarımı hatırlatıyor. Müzik Fakültesi'nde gördüğüm derslerden daha çok belki de öyle bir binada oturmuş olmanın estetik duygularımı ve yaşamımı şekillendirdiğini söylemem hiç de yanlış olmaz. Bu yüzden de bir bestecinin yaşadığı ortamı görmek esasında onun dünyasına çok daha otantik bir açıdan bakmamızı sağlıyor. Pasqualatihaus'ta küçük bir Beethoven müzesi var. Gerçi burası bestecinin oturduğu dairenin bitişiğindeki dairede, ama yine de ziyaretçisini hiç de hayal kırıklığına uğratmıyor. Beethoven'a komşu olduğunuzu hissediyorsunuz ve ona ait tek tük orijinal obje ve birkaç tablonun yanı sıra, yazmalarının reprodüksiyonlarını görerek 19. yüzyıl Viyana'sına geri dönüyorsunuz. Burası gerçekten de minimalist ve küçük bir müze, ama bu büyük insanın devrinden kalma orijinal bir yapı olarak onun manevi varlığı fazlasıyla bu boş odaları dolduruyor.

Pasqualatihaus'un hemen önündeyse Beethoven'dan çok sonraları burada yükselen bir obelisk anıt göze çarpıyor. Elinde defne dalı, tutan altın yaldızla bezeli, kanatlı zafer tanrıçasının tepesini süslediği Liebenberg Anıtı 1683'teki II. Viyana Kuşatması sırasında şehrin savunma hazırlıklarını gerçekleştiren Belediye Başkanı Johann Andreas von Liebenberg'in anısına 1887'de dikilmiş. Osmanlı kuşatmasının bitmesine iki gün kala can veren Liebenberg seneler sonra şehrinde bu şekilde onurlandırılırken anıtın basamaklarında duran bronz aslanın pençesinin altındaysa bir Türk kalkanı ve tuğu göze çarpıyor. Ve bu manzara bana Beethoven'ın 9. Senfoni'sinin son bölümünde adeta uzaktan gelen ve giderek yaklaşan bir mehter bandosunun duyulduğu, Re Minörün bir anda Si bemol Majöre döndüğü o meşhur 7. Varyasyon'u hatırlatıyor. Ama Beethoven'ın pençesinde bu müzik Schiller'in *Neşeye* Övgü'süyle birlikte insanoğluna kardeşlik çağrısı yapıyor. O aynı

Henriette Sontag, (Paul Delaroche, 1831)

Caroline Unger

insanoğlunun 200 sene sonra gelmiş olduğu noktadan bakıldığındaysa bu ilahi yapıt dünya döndükçe daha pek çok asır bu çağrısını yinelemeye devam edecek gibi gözüküyor.

9. Senfoni'nin tohumları 1817'de Londra'daki Filarmoni Derneği'nin siparişi üzerine atılmıştı. Besteleniş süreci 1822 sonbaharından 1824 Şubat'ına kadar devam eden senfoni 1808 tarihli, Op.80, *Koral Fantezi* ile de tematik bağlar içeriyordu. Beethoven her ne kadar ilk başta prömiyer için Berlin'i düşündüyse de Viyana'da başlatılan imza kampanyası sonucu bu yeni senfoninin prömiyeri 7 Mayıs 1824'te Viyana'nın Kärntnertor Tiyatrosu'nda gerçekleşti. Kärntnertor Tiyatrosu'nun orkestra ve sanatçılarının yanı sıra, Viyana'nın meşhur Gesellschaft der Musikfreunde olarak bilinen Müzik Dostları Cemiyeti de destek vermiş ve ortaya dev bir kadro çıkmıştı. Solist kadrosunda soprano Henriette Sontag ve alto Caroline Unger'in söylediği o tarihi temsilde 12 yıl boyunca sahnelerden uzak olan Beethoven sesini duyamadığı bu dev orkestranın karşısına çıkmış, tempoları vermiş, ama gerçekte orkestrayı Michael Umlauf idare etmişti. Konser bitiminde kopan alkışta seyircilere dönmesi için besteciyi ikaz eden de Caroline Unger olacaktı. 9. Senfoni'nin Londra prömiyeri ise 21 Mart 1825'te o devir hemen Regent Street'in başında bulunan Argyll Rooms'da gerçekleşti. 1830'da yanan bu konser salonu tekrar inşa edilmesine rağmen eski itibarına ulaşamayacak ve yerini mağazalara bırakacaktı. Bugün Argyll Rooms'un yerini işgal eden bir banka binasının duvarına bu tarihi konser anısına Westmins-

9. Senfoni'nin Londra'da ilk defa seslendirildiği Argyll Rooms

Beethoven'ın Viyana Merkez Mezarlığı'ndaki mezarı (Fotoğraf: Emre Aracı)

Londra'da 9. Senfoni için anı plaketi (Fotoğraf: Emre Aracı)

ter Belediyesi'nin yerleştirmiş olduğu yeşil renkteki plakete her geçişte mutlaka bakar ve Beethoven'ı Viyana gibi Londra'da da yâd edebilmenin mutluluğunu yaşarım.

Ancak Londra'daki o 1825 prömiyeri hiç de beklendiği gibi geçmemiş, kritikler daha önce hiç karşılaşmadıkları bu boyuttaki korolu bir senfoniyi eksantrik, kaba ve oldukça gelişigüzel bulmuşlardı. Richard Wigmore'un BBC Radio 3 internet sitesinde de yazdığı gibi, bu kritikler senfoniyi Haydn ve Mozart'ın klasik geleneği içine yerleştirmekte oldukça hızlı davranmışlardı. Fakat zamanla senfoninin daha romantik bir bakış açısından tahlilleri çıkmakta gecikmedi. Kimine göre bu bir otobiyografik eserdi; trajik birinci bölüm Beethoven'ın sağırlığını ve kaderiyle kahramanca boğuşmasını tasvir ederken, bunu takip eden iki bölüm ise onun neşe arayışını gözler önün seriyordu. *Scherzo*'da bu hisler ham, dizginlenmemiş bir enerjiyle, *Adagio*'da insan sevgisi üzerinden ve finalde de coşkuyla anlatılıyordu. Belki de George Bernard Shaw'un *"Y*üzünü görmek için aynaya bak, ama ruhunu görmek istiyorsan sanat eserine bak" dediği gibi bu senfoni esasta insanlığa bir tür ayna tutuyor, ama o aynaya ne kadar insan bakabiliyor ya da bakıp da ruhunu görebiliyor, burası tabii tartışılır.

Viyana'nın demode tramvaylarında seyahat edebilmenin huzuruyla Zentralfriedhof'a doğru yol alıyorum. Şehrin Merkez Mezarlığı büyük bestecilerin izinde gitmekten keyif alan herkesin mutlaka uğraması gereken bir adres; zira Gluck, Schubert, Brahms, Strausslar, Lanner ve daha nice besteci burada gömülü. Ve tabii Beethoven. 26 Mart 1827'deki vefatının ardından Währinger Mezarlığı'na gömülen Beethoven'ın naşı burasının kapanmasının ardından 1888'de Merkez Mezarlığı'na nakledilerek buradaki anıtsal mezara defnedilmiş. 2011'in 1 Ocak sabahı Altın Salonu'nda unutulmaz bir yeni yıl konseri dinlediğim Musikverein'ı da inşa ettiren Viyana Müzik Dostları Cemiyeti'nin yaptırdığı bu mezar adeta mermerden bir metronom gibi karşıma çıkıyor. Bir tarafta Schubert ve diğer bir taraftaysa da bir hayli düşünceli duran Brahms bana bakıyor; o gün düşündüm ki çiçeklerle bezeli o mezarlıkta uzun uzun baktığım o kitabe taşlarının her biri esasında klasik Batı müziği tarihinin temel taşıydı. Viyana'da Beethoven'la bir gün onun manevi huzurunda böylece noktalanmıştı…

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.